

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО СЛАВЯНСКО ЕЗИКОЗНАНИЕ

ГАЛИНА СТОЯНОВА КРЪСТЕВА

ПРЕВОДНИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИ ГЛАГОЛНИТЕ КАТЕГОРИИ В БЪЛГАРСКИ
И ПОЛСКИ ЕЗИК
(ПРИЧАСТИЯ И ДЕЕПРИЧАСТИЯ)

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по направление 2.1. Филология (теория и практика на превода)

София

2019

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО СЛАВЯНСКО ЕЗИКОЗНАНИЕ

ГАЛИНА СТОЯНОВА КРЪСТЕВА

ПРЕВОДНИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРИ ГЛАГОЛНИТЕ КАТЕГОРИИ В БЪЛГАРСКИ
И ПОЛСКИ ЕЗИК
(ПРИЧАСТИЯ И ДЕЕПРИЧАСТИЯ)

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по направление 2.1. Филология (теория и практика на превода)

Научен ръководител:

доц. д-р Албена Стаменова

Членове на научното жури:

Проф. дфн Иванка Гугуланова

Проф. дфн Петър Сотиров (Университет „Мария Склодовска–Кюри“ – Люблин,
Полша)

Доц. д-р Диляна Денчева

Доц. д-р Катажина Попова (Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас)

Доц. д-р Албена Стаменова

София

2019

Дисертационният труд е обсъден на 12. 02. 2019 г. на заседание на Катедрата по славянско езикознание на Факултета на славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски” и е насочен към защита.

Дисертацията съдържа 231 страници и се състои от увод, три глави и заключение. Неразделна част от нея са две приложения. Първото от тях съдържа полските причастия и деепричастия от книгата на Олга Токарчук „Ден дневен, дом нощен” от 2005 г. и превода ѝ на български език от Хр. Симеонова от с.г. Второто приложение обхваща българските нелични глаголни форми от цикъла разкази „Старопланински легенди” на Й. Йовков с издание от 1976 г. превода му на полски език от М.Тарашевич от 1982 г.

Библиографията към дисертационния труд съдържа 40 заглавия, изписани на кирилица, 3 интернет източника и 2 анализирани произведения.

УВОД

Двустранният превод на художествена и научна литература, на устни преводи от български към полски език и обратното е процес с дълга история, актуален и днес. Полските художествени произведения са сред чуждоезичната литература с превод на български език, заела относително солидно присъствие. Немалко са и творбите, написани от родни автори, чиито текстове са станали част от полския литературен фонд посредством процеса на превод. Специфични са изразните средства за пренасянето на отделни лингвистични единици, както и на текстовете като цяло. Обусловят ги съществуващите различия между системите на двата славянски езика. Наличието на падежи в единия, сложността за изразяване на темпоралността на другия са само малка част от предпоставките, които превръщат в изключително интересен въпроса за съпоставянето на езиковите средства, с които си служат преводачите между споменатата двойка близкородствени езици. Дългогодишната преводаческа практика познава множество констатирани грешки (буквализми, неточно предаване на смисъла на оригиналния текст при превод, непълно или частично съответствие между оригинал и превод). Ето защо проблемът за употребата на подходящите изразни средства и адекватни преводни съответствия и днес стои на дневен ред. Именно затова в настоящата дисертация се занимаваме с проблематиката на предаването на конкретни лексеми и цели конструкции от оригиналния във вторичния текст, осъществяването на преводаческия избор и трансформациите, които го съпровождат. Концентрираме внимание по-точно върху реализирането на този процес при причастията и деепричастията в български и полски език.

На фона на многото съществуващи научни разработки в сферата на теорията и практиката на славяно-славянския превод, проблемът за неличните глаголни форми, по наше мнение, остава слабо изследван. Ето защо ние считаме, че той е особено актуален и днес.

Обект на нашето изследване са два текста. От една страна, това е **книгата на полската авторка Олга Токарчук „Дом дневен, дом нощен“**, написана през 2005 г., и преводът ѝ на български език, реализиран през същата година. Другият ексцерпиран текст е **цикълът разкази на Йордан Йовков „Старопланински легенди“**, създаден през далечната 1927 г. Ние сме използвали изданието му от 1976 г. и съответстващия му превод на полски език от 1982 г.¹ Избрахме да съпоставим именно тези два текста, заради приликите които имат – поредицата от истории, които съдържат, и разликата в годините им на написване. Изборът ни се ръководеше преди всичко от това какви текстове биха могли да бъдат осигурени в електронен вид. Спряхме се върху тези, които представляват поредици от истории и са в достатъчно голям обем, за да могат да осигурят достатъчно емпиричен материал за изследване. Българският текст е от първите десетилетия на ХХ век, преведен е на полски през 1982 г. Оттогава функционира в литературната и културната среда, превръщайки се в част от богатия фонд на преводна литература в Полша. Полският текст е от първото десетилетие на ХХІ в., което означава, че ги дели близо столетие.

Този факт представлява известна неравнопоставеност между текстовете от гледна точка на потенциалните им езикови и стилови особености, определени от духа на времето и литературния контекст. Процесът на превода и резултатът от него –

¹ По-нататък при цитиранията на оригиналните текстове и преводите им позоваванията се дават според тези издания.

преводният текст, несъмнено са обусловени от характеристиките на оригинала. Същевременно в не по-малка степен преводният текст засвидетелства спонтанната реч на преводача. Неговото езиково съзнание е формирано в условията на определен културен и литературен контекст и носи особеностите на езика на социума, от който той произлиза, в определен исторически момент. Така ние получаваме възможността да направим една своеобразна „моментна снимка“ на актуалността на причастните конструкции (особено внимание предизвикват деепричастията) в езика от съответния период. В този смисъл изборът именно на тези текстове е оправдан.

Предмет на настоящата дисертация са **неличните глаголни форми (причастия и деепричастия) и техните преводни съответствия в двата текста.**

Целта на настоящото изследване е да **установи, систематизира и анализира преводните трансформации при предаването на причастията и деепричастията от български на полски език и обратно.**

За постигането на целта си поставихме няколко основни **задачи**:

– да се ексцерпират от двата гореспоменати текста всички фигуриращи в тях причастия и деепричастия;

– да се проследят и анализират преводните съответствия, които изходните форми получават, като се илюстрират различните преводни двойки с конкретни примери;

– да се установят, систематизират и типологизират видовете преводни трансформации при предаването на неличните глаголни форми в български и полски език;

– да се установят и анализират приликите и разликите при превода (съответно при видовете преводни трансформации) на причастията и деепричастията от полски на български и от български на полски език.

За постигането на тези задачи е приложен **сравнително-съпоставителен метод**, а също **количествен, качествен и функционален анализ.**

Поставените цел и задачи определят структурата на настоящата дисертация, която се състои от увод, три глави, изводи, заключение и библиография.

В първата глава са теоретично описани сегашните и миналите деятелни причастия, миналите страдателни причастия, както и деепричастията. Сравнени са приликите и разликите в характеристиките, които всяка една от споменатите нелични глаголни категории притежава. Също така са изложени съществуващите транслатологични постановки по отношение на преводните трансформации. Обобщени са различните видове граматични и лексикални преобразувания. Изяснено е към коя класификация и дефиниция на всеки съответен вид трансформация ще се придържаме.

Втората глава на изследването обхваща преводните съответствия на български език на причастията и деепричастията, ексцерпирани от книгата на Олга Токарчук „Дом дневен, дом нощен“. Те са разпределени и анализирани според техния вид и честота. Паралелно с това са представени и съпровождащите ги трансформации, които настъпват в резултат на конкретните преводачески решения.

Третата глава представя лексемите и конструкциите, които кореспондират на причастията от цикъла на Й. Йовков „Старопланински легенди“ в неговата полска версия. И тук проследяваме извършващите се преобразувания в процеса на превод. Илюстрираме с конкретни примери всяка от разглежданите транслатологични ситуации.

В края на втора и трета глава са поместени резултатите от количествения и съдържателния анализ на причастията и деепричастията и техните преводни съответствия, ексцерпирани за целите на настоящото изследване.

Дисертацията завършва със заключение, в което са коментирани настъпилите преводни трансформации при предаването на неличните глаголни форми между полски и български език, тяхната фреквентност и условията им на поява. Изложени са конкретните резултати, основани на извършените наблюдения при ексцерпирането, систематизирането и анализирането на разгледания корпус.

В текста нееднократно се появява терминът *абсолютен еквивалент*, който е заимстван от класификацията на фразеологичните преводни еквиваленти на Влахов и Флорин: „Превод с еквивалент, т.е. в езика на превода съществува фразеологизъм, който по всички показатели (смислово съдържание, стилистична обогатеност, метафоричност и емоционално-експресивни черти, лексикален състав, лексикограматични показатели, принадлежност към една и съща категория и др.) е равностоеен на превежданата единица“ (Влахов, Флорин 1990: 175). За абсолютен еквивалент авторите посочват случаите, в които е налице съвпадение на всички показатели. В настоящия текст за абсолютен преводен еквивалент приемаме причастната форма в текста на превода, която има същия морфологичен статут, семантика, конотативен потенциал и експресивност като причастната форма в оригиналния текст.

ПЪРВА ГЛАВА

ВИДОВЕ ПРИЧАСТИЯ И ПРЕВОДНИ ТРАНСФОРМАЦИИ

І. Видове причастия

Причастията представляват важна част от темпоралната система на славянските езици. За разлика от личните форми на глагола, те не притежават флексия за принадлежност към дадено вербално лице. Формално са маркирани с окончания за род, число, падеж (изключение прави само българският език). Характеризират се и посредством техните основообразуващи суфикси –щ-, -л-, -н-/-г-. Към тях спада и формалният показател на деепричастието **-айки/-ййки, -ейки**, добавян към сегашната основа на глагола.

Определянето на принадлежността на дадено причастие към съответна група се извършва по формални критерии. От базисно значение се оказва дали е образувано от свършена или несвършена глаголна основа (ГСБКЕ, 2, 1982). В голяма част от научните граматики неличните глаголни форми се разглеждат като хибридни. Това се дължи на формалната им прилика с прилагателните имена, както по окончанията за род, така и често пъти по функция. Адективизацията като процес, при който причастията преминават в класа на прилагателните и изравняването на примарните синтактични функции на тези класове лексеми са всепризнати факти в диахронните и в синхронните описания на славянските езици (Бартницка 1970, цит. по Гугуланова 2005: 19).

И ако в българските научни граматики принадлежността на едно причастие към съответна група се определя формално от основата, от която е образувано, то в полския език по-скоро синтактичната роля се оказва определящ фактор за това. В полското езикознание неличните глаголни форми се разделят на две големи групи: **причастия-прилагателни** (*imiesłowy przymiotnikowe*) и респективно **причастия-наречия** (*imiesłowy przysłówkowe*).

Към причастията-прилагателни спадат съответно т.нар. *imiesłowy przymiotnikowe czynne*, семантично и синтактично тъждествени на българските сегашни деятелни причастия, а така също и *imiesłowy przymiotnikowe bierno*, които отговарят на миналите страдателни причастия.

Втората група нелични глаголни форми са т. нар. причастия-наречия. Към нея принадлежат *imiesłowy przysłówkowe współczesne* (сегашни причастия-наречия), които са характеристично еднакви с българските деепричастия. В тази група влизат и т.нар. *imiesłowy przysłówkowe uprzednie* (предварителни причастия-наречия). Този клас нелични глаголни форми отсъстват от българската езикова система.

За назоваване на причастията и деепричастията сме се придържали към терминологията, установена в родната лингвистика. Разгледани са образуването, семантичното и синтактично функциониране на сегашно деятелно причастие; минало страдателно причастие; минало несвършено деятелно причастие (съществуващо само в български език); минало свършено деятелно причастие; сегашно деепричастие и предварително деепричастие, функциониращо в полския и отсъстващо от българския език. Всички споменати нефинитни форми са подробно разгледани в настоящата глава на дисертацията.

1. Деепричастия

Сред неличните глаголни форми единствено деепричастието остава неизменяемо, независимо от синтактичната си роля.

Съществуват различни мнения по отношение на образуването на деепричастията в българския език. Според някои лингвисти те се образуват от

основата за минало несвършено време на глагола. Към нея се добавя тематичната гласна –е за първо и второ спрежение и респективно –а, –я за глаголи от трето спрежение. Словообразуването им се заключава от суфикса –йки: *правейки, пишейки, стреляйки, разказвайки*. Зад тази формулировка застават само някои български автори. Така например Ив. Куцаров я представя в своята граматика, правейки уговорката, че колкото и безспорна да е тя, влиза в противоречие с всички български граматики, където като изходна база за образуването на деепричастието се посочва сегашната основа (Куцаров 2007: 123). Такива лингвисти са П. Калканджиев, Ст. Стоянов, Л. Андрейчин. Куцаров отбелязва, че П. Пашов за пръв път говори за образуване на деепричастието от имперфектна основа (Куцаров 2007: 123).

Полските сегашни деепричастия или *imiesłowu przysłówkowe współczesne* също са неизменяеми. Те представят действие, протичащо едновременно с главното, изразено от сказуемото в изречението. Образуват се от сегашната основа на глагола, като към нея се добавя наставката –аґс-: *pisząc, czytając, leżąc*.

Към неизменяемите нелични глаголни форми в полския език принадлежат и т. нар. предварителни/предходни причастия (*imiesłowe przysłówkowe uprzednie*). Образуват се само от основи на свършени глаголи. Към префигираната глаголна основа, окончаваша на съгласна, се добавя формантът –лszy: *dobiegłszy, doszedłszy, wyrzuciwszy*. Към основата на глагола, завършваща на гласна, де добавя –wszy – *napisawszy, przeczytawszy*. Те маркират действие, предходно на това, изразено от сказуемото.

2. Сегашни деятелни причастия

Сегашното деятелно причастие остава без опозиция по отношение на страдателността след опразване на мястото, заемано от сегашното страдателно причастие, което към настоящия момент има някакви откъслечни прояви, но като цяло се счита за отпаднало от групата на неличните глаголни форми.

Разглежданата нелична глаголна форма се образува от имперфектната основа на глаголи от несвършен вид и добавянето на форманта –щ. Хибридният характер на причастията обуславя сходството им с прилагателните. Ето защо при образуването на сегашното деятелно причастие след имперфектната глаголна основа и форманта –щ, се добавят и флексии за род и число.

В полския език сегашните деятелни причастия *Imiesłowe przymiotnikowe czynne* или се образуват от сегашната основа на глагола, подобно на български език. Към нея се добавя окончанието –щcy, пр. : *daj-ę - daj-щcy, czuj-ę - czuj-щcy, wij- wij-щcy*. По много сходен начин се образува и деепричастието, което по същество е закостеняла в миналото несклоняема форма на сегашното деятелно причастие.

3. Минали деятелни причастия

Специфично е положението в полския език на миналите деятелни причастия. Те не фигурират като отделна категория. Определянето им не е дефинирано по категоричен начин. Броят на съществуващите такива нелични глаголни форми е силно ограничен и нови сходни деривати с формант *l* не се образуват. В резултат на силния процес на адекватизация на който СА подложени, те действат почти изцяло като прилагателни.

Миналите деятелни причастия в българския език са два вида. Съществуват свършени и несвършени такива.

Миналото свършено деятелно причастие или още познато като аористно е с образуване от основата на глагола за минало свършено време или още т. нар. бивша инфинитивна основа, последвана от наставката –л: *пиша – писа-х – писал, писала, писало, писали*; *нося – носи-х – носил, носила, носило, носили*; *гледам – гледа-х – гледал, гледала, гледало, гледали*. “ (Стоянов 1980: 424–425). При глаголите от трето

спрежение тя съвпада с основата за сегашно време, последвана от окончанията за род и число.

Другият вид минало деятелно причастие в българския език е **несвършеното** или още т. нар. имперфектно. То се образува от имперфектната основа на спрегаемия глагол от свършен или несвършен вид със суфикса -л и окончанията за м. р. -л, за ж. р. -ла, за ср. р. -ло, за мн. ч. -ли, напр. *нося*; имперфект *носех*; имперфектно деятелно причастие *носел, носела, носело, носели*. Имперфектните деятелни причастия се различават от аористните деятелни причастия само по основата си в I и II спрежение, а в трето спрежение, където има само една основа за всички времена – сегашната, формите на двете причастия съвпадат (Ницолова 2008: 434–435). Пак там авторката отбелязва, че този тип нелични глаголни форми се употребяват винаги нечленувани.

4. Минало страдателно причастие

По същността си миналото страдателно причастие изразява граматическите значения на глагола – вид, залог и време.

В българския език най-често миналото страдателно причастие се образува от аористната глаголна основа от свършен и несвършен вид, посредством прибавянето на наставката **-н** и **-т**, съответно флексите за род и число. Както Радка Влахова отбелязва в своята електронна практическа граматика на българския език, по-често срещана е наставката **-н**, тъй като с нея образуват минало страдателно причастие глаголите от III спрежение, към което принадлежат и всички вторични имперфективни глаголи.

В полските научни граматики се отбелязва изравняването на прилагателните имена и миналото страдателно причастие (*imiesłów przymiotnikowy bierny*) по отношение на синтактичните им функции. Впечатление прави и терминът, с който се назовава: *imiesłowy przymiotnikowe bierne* (прилагателни пасивни причастия). Образуват се както от свършени, така и от несвършени основи на глагола, посредством окончанията **-n (y)**, **-on (y)**, **-t (y)**: *napisany, znaleziony, ukryty, wzięty*. В полския език миналото страдателно причастие е конститутивен член на аналитичните глаголни конструкции, изразяващи страдателен залог с помощта на спомагателния глагол *być/bywać* и респективно полуспомагателния *zostać/zostawać*.

5. Предикативните форми на -но/-то

В българския език т. нар. *предикативни форми* се образуват от миналото страдателно причастие в среден род, ед. ч. и спомагателния глагол съм в 3. л. сег. вр. Такива са конструкциите от вида *седяно е, писано е, говорено е, разказвано е*. Примери за изречения, в чийто състав участват разглежданите форми, се посочват в академичната граматика на българския език: *Личи, че тук снощи е чистено. На моето креватче е лежано. По този въпрос много е говорено и писано* и др. (Андрейчин: 1999: 60). Пак там се подчертава, че тяхната употреба е сравнително рядка.

В полския език предикативните форми на **-no/-to** участват като конститутивен член на изречението. Те са относително по-често употребявани, в сравнение с българската реч. Такива са например конструкциите: *Wtedy tańczono walca; Spano do południa*.

6. Адекватизация на причастията в български и полски език

Различен по честота и интензитет е процесът на адекватизация, през който преминават причастията в полски и български език. Като резултат от него неличните глаголни форми и прилагателните имена изравняват почти изцяло синтактичните си характеристики. Разграничаващата ги функция е тази на именното сказуемо. Като маркер на настъпила адекватизация се счита резултативността като част от семантиката на причастията.

7. Полупредикацията при причастията

Когато функционират като обособени съгласувани определения, причастията и деепричастията имат функция, близка до тази на предиката в простото изречение в състава на сложното. На преден план излиза полупредикативната им употреба. Когато са обособени, глаголните им признаци се проявяват по-силно, нараства процесуалността на признака, който определенията-причастия означават, повишава се степента на залоговото им значение.

II. Преводни трансформации

По съществото си преводът е процес, при който оригиналният текст трябва да бъде максимално точно предаден чрез средствата на преводния език. Целта на преводача е да запази, доколкото е възможно, характеристиките на изходния текст. Извършването на промени в процеса на превод е обусловено от различията между структурите на оригиналния и преводния език. Говорим за използвани синтактични структури, словосъчетания, опорни лексикални единици. Различията между езика на оригинален и преведен текст не винаги позволяват пълна лексикална и синтактична еднаквост.

Когато заместването на единиците на единия език с единиците на другия е на практика невъзможно без загуба на посланието и въздействието на изходния текст, пред преводача стои отговорността да намери подходящите лингвистични средства, чрез които да компенсира езиковите различия. Тези междуезикови преобразувания се наричат **преводни трансформации**.

Под термина **преводна трансформация** в нашата разработка ще разбираме преобразуванията, настъпили при превода на причастията и деепричастията между полски и български език, **осъществени в процеса на предаването на семантиката на единиците на изходния език чрез средствата на вторичния в преводния текст**.

Трансформацията като термин за първи път в лингвистиката се появява в трансформационно-генеративната граматика на Н. Чомски. Мнозина слависти-теоретици и критици на превода разглеждат това понятие като условно. Гледните точки относно неговия обхват и видовете езикови проявления, които получава, силно варират. В дисертацията е направен преглед на мненията на редица руски и български транслатолози като Л. С. Бархударов, А. Д. Швейцер, В. Н. Комисаров, Р. К. Миняръ-Белоручев, В. Г. Гак, Св. Томанова, Ив. Васева, Т. Кирова, И. Ликоманова.

Моделът за описание на преводните трансформации в дисертацията е заимстван от класификацията на И. Ликоманова, представена в книгата ѝ „Славяно-славянският превод“ от 2007 г. Към него са добавени и други елементи. Тази класификация е базирана с оглед на функционирането на лексемите на езиково равнище. Лексикалните трансформации се определят от разликите на субстанциално ниво между първичен и вторичен текст, а граматичните – от системно-структурните специфики на оригинален и преводен език. Към **лексикалните** трансформации се причисляват *добавките, изпусканията, замените*.

1. Граматични трансформации

По същността си граматичните преводачески преобразувания представляват извършването на замяна на граматичните единици на оригиналния език със смислово еднакви, но граматически различаващи се форми в преводния език. Тези трансформации се реализират по време на процеса на превод. Тук разглеждаме поотделно различните видове граматични преводни трансформации, приложени към разглежданите от нас нелични глаголни форми. Правим опит и за онагледяването им с конкретни примери, с цел по-ясната им диференциация. Всички конкретни преводни ситуации, чрез които онагледяваме отделните видове трансформации, са ексцерпирани от двете произведения, обект на нашия анализ в научната разработка.

1.1. Морфологични трансформации

Морфологичните трансформации представляват значителна част от преобразуванията в преводния процес, осъществяван между близкородствени езици. Това се дължи на системно-структурните разлики между езиците, които разлики се компенсират с този подвид граматични промени. В дисертацията най-често такъв тип преобразуване е коментиран, когато дадено причастие/деепричастие бива предадено с друг вид нелична глаголна форма.

1.2. Синтактични трансформации

Синтактичните трансформации обикновено са следствие от структурните разлики в системите на езиците, участващи в преводния процес, или като резултат от преводаческия избор. Преобразуванията се наблюдават в рамките на именните и вербалните фрази, в отношенията между простите изречения в рамките на сложното, както и промяна на синтактичните връзки в самото просто изречение (*сукалче, разсечено от ятагана/rozplątane jataganem niemowlę; widziany stąd świat/светът, който виждах оттук*).

1.3. Словоредни трансформации

Грамматичните словоредни трансформации представляват илюстрация на различията между преведан и преводен текст. Те са резултат на наслагването на кодифицираните словоредни позиции, характерни за всеки отделен славянски език, и творческите, художествени отклонения, резултат на преводаческия избор. Като словоредна трансформация определяме налични разлики относно установените правила в съответния преводен език спрямо оригиналния (*nawet leżąc gadaliśmy/бъбрехме даже лежеешком; пламнала стръв на вълци/dysząc wilczą zjadłością*).

2. Лексикални преводни трансформации

Следващата група преводни преобразувания са на границата между задължителните и факултативните трансформации. Те са много по-лесно отличими от гореразгледаните синтактични такива. Става дума за лексикалните промени, които преводачът извършва, при предаването на даден текст от един към друг език. Подобно на граматичните трансформации, лексикалните също се разделят на няколко групи.

2.1. Добавки

Като добавка се определя всеки добавен в преводния текст езиков елемент, неприсъстващ в структурата на изходния текст. Той може да бъде както лексикален, така и непълнозначен. Обикновено това разширяване се обуславя от необходимостта за уточняване или доразясняване на семантиката на компонент от оригиналния текст.

И. Ликоманова подчертава разграничаването на два вида лексикални преобразувания-добавки. Първият от тях може да бъде определен като облигаторен, тъй като се налага от структурно-системните специфики на преводния език. За сметка на това вторият вид спада към незадължителните трансформации. Това са такива добавки, приложени от преводача в процеса на работата му, зависещи изцяло от неговата преценка (*skulony/свит на кълбо; задяната с детето cu/ wędrującą z dzieckiem na plecach*).

2.2. Изпускания

Изпусканията са непредаване на даден елемент от оригиналния в преводния текст. Подобно на гореразгледаните добавки, по същността си те също са лексикални преводни трансформации. Резултат са често пъти на преводаческия избор. Друг път са обусловени от стилистични или граматични причини. Подобно на добавките, изпусканията също не са причина за настъпване на промяна в смисъла на оригиналния текст. Понякога като резултат от тях се наблюдават отънъци в семантиката на дадени лексеми в преводния език. (*Wtedy nie musieliby jeść odgrzewanych ziemniaków i*

odsmażanych kotletów./Тогавя нямало да трябва да ядат притоплени картофи и котлети.; Милуш взема донесените обувки/ Milusz podnosi do góry pantofelki dziewczyny).

2.3. Замены

Лексикалните трансформации замены като преводаческо преобразуване са много характерни при преводния процес между родствени езици. За наличие на такава замяна говорим, когато на преводача се налага да предаде дадена лексема със съответствие, различно от речниковото й. В случаи, в които преводният език не позволява употребата на точен речников еквивалент, бихме могли да определим замяната като задължителна. Като факултативна тя би могла да бъде класифицирана, когато те са резултат от преводаческо решение.

За лексикални преводни трансформации ще говорим, когато в процеса на превод наблюдаваме диференциация/конкретизация или генерализация на значението, описателен превод и др.

Към нашата класификация сме добавили и един по-специфичен тип преводачески преобразувания. Това са комплексни или т. нар. в терминологията на Бархударов, лексикално-граматични замены. Те са осъществявани при превода на цели конструкции (Бархударов 1975: 194).

Така, в първа глава са разгледани основните теоретични положения и термини, които се използват в изследването.

ВТОРА ГЛАВА

ПРЕВОД НА ПОЛСКИТЕ ПРИЧАСТИЯ И ДЕЕПРИЧАСТИЯ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

I. Сегашни деепричастия

В оригиналния текст от общо 1026 полски ексцерпирани причастия при 913 други нелични глаголни форми, деепричастието се появява 114 пъти. Установени са следните видове негови преводни съответствия: 1) *деепричастие*; 2) *сегашно деятелно причастие*; 3) *наречие*; 4) *подчинено обстоятелствено изречение*; 5) *предложно-именна конструкция*.

II. Предварителни деепричастия

В книгата „Дом дневен, дом нощен“ ексцерпиряхме само 3 предварителни деепричастия. По два различни начина преводачът ги е пренесъл в българския текст: 1) с българско *деепричастие*; 2) с *подчинени обстоятелствени изречения*.

III. Сегашни деятелни причастия

В оригинала на книгата на Олга Токарчук „Дом дневен, дом нощен“ полското сегашно деятелно причастие се появява 172 пъти. Намерени са общо седем начина за предаването му: 1) със *сегашно деятелно причастие*; 2) с *минали страдателни причастия*; 3) със *сегашни страдателни причастия*; 4) с *минало свършено деятелно причастие*; 5) с *прилагателни имена*; 6) с *лична глаголна форма в перфект*; 7) с *подчинено определително изречение*.

IV. Минали деятелни причастия

Ексцерпирани са 69 такива форми. Анализирани са като етимологични причастия с функционалната роля на прилагателни. В частност са установени следните преводни еквиваленти: 1) *минали свършени деятелни причастия*; 2) *минали страдателни причастия*; 3) *сегашно страдателно причастие*; 4) *сегашно деятелно причастие*; 5) *прилагателни имена*.

V. Минали страдателни причастия

В изследвания текст на Олга Токарчук са ексцерпирани общо 952 минали страдателни причастия. Това категорично е най-осезаемо присъстващата група нелични глаголни форми, ексцерпирани от „Дом дневен, дом нощен“ на Олга Токарчук. Предадени са чрез: 1) *минали страдателни причастия*; 2) *сегашни деятелни причастия*; 3) *минали деятелни причастия*; 4) *сегашно страдателно причастие*; 5) *прилагателни имена*; 6) *израз*; 7) *подчинено определително изречение*; 8) *изпускане*; 9) *съществително име*.

VI. Предикативни форми, окончаващи на -но/-го

Наред с традиционните нелични глаголни форми, ексцерпиряхме от текста на Олга Токарчук „Дом дневен, дом нощен“ и такива, които не са с висока фреквентност в българския език. Това са т. нар. форми, които окончават на **-но** и **-го**. По вида си те наподобяват миналите страдателни причастия. Характерното за тях е, че те са безлични в изреченията, чиито сказуеми са. 24 такива форми бяха ексцерпирани, предадени по следните начини: 1) с *минали страдателни причастия*; 2) с *имперфектни глаголни форми в преизказно наклонение*; 3) с *аористни глаголни форми в преизказно наклонение*; 4) с *неопределено лично подчинено изречение*; 5) *чрез израз*; 6)

със *сказуемно определение*; 7) със *страдателно-причастна конструкция*; 8) чрез *български предикативни форми на -но/-то*.

VII. Резултати от анализа

В точки 1 и 2 от настоящия раздел на тази глава са извършени съответно количествен и качествен анализ на намерените преводни съответствия. В резултат са направени следните изводи.

Най-многобройни сред причастията, обект на анализ в тази научна разработка, се оказаха миналите страдателни причастия. Цели 952 подобни лексеми привлякоха нашето внимание в полския текст. Сред тях само 82 бяха предадени по различен начин. Огромният брой на случаи, при които наблюдаваме избор на точно преводно съответствие, си обясняваме с широката разпространеност на миналите страдателни причастия в полския и българския език. Това позволява максималното придържане на преводача към авторовата стилистика. Синтактичната връзка на причастията със съществителните имена, към които се съотнасят, също се запазва почти изцяло. Там, където Токарчук си е служила със съгласувани определения, най-често такива откривахме в преведения текст. Ако изходните страдателно-причастни форми са с образуване от свършен или респективно несвършен глагол, то и преводното съответствие в голям брой от ситуациите се базира на сходно словообразуване.

Всъщност се оказва, че за предаването на миналите страдателни причастия от оригиналния текст са употребени най-многобройни в разнообразието си преводни съответствия. По два пъти бяха ексцерпирани съществителни имена, сегашни страдателни причастия, пропускане на изходната лексема в процеса на превод. Чрез така употребения инструментариум в българския текст е избегната повторемостта и неяснотата в някои пасажи. Стилистиката е по-богата и предава по-пълноценно характера на авторския изказ.

Сегашното деятелно причастие е втората по фреквентност нелична глаголна форма в ексцерпираната в тази разработка творба. И при този вид лексеми почти в 90% от случаите те са преведени чрез същото причастие. От общо 172 ситуации само в 16 от тях кореспондентите в българския текст са различни. Четири от тях са минали страдателни, като примерите ни убеждават, че изразяването му не повлиява на синтактичната взаимовръзка между нелична глаголна форма и съществителното, което пояснява. Сегашното страдателно причастие е едно единствено.

Прилагателни имена предават в 8 примера сегашните деятелни причастия от оригиналния текст. Запазва се степенуването там, където то присъства. Имайки предвид атрибутивната употреба и адекватизацията на този вид причастия в полски, преводът им посредством прилагателни им е изцяло уместен.

Въпреки че т. нар. елово причастие не фигурира като отделна част от неличните глаголни категории в полския език, подхождайки от гледна точка на произхода му ние ексцерпирахме и анализирахме съответстващите му в българския текст форми, както и тяхната фреквентност. От 69 примера, в които се появяват споменатите лексеми, в 46 минали свършени деятелни причастия се явяват техни кореспонденти и са с най-висока употреба при процеса на превод.

Интересен е въпросът как семантиката и граматичните категории на **полските предикативни форми на -но (-ено), -то** – а именно тяхната безподложност (безличност) и преходност – се предават при превода на език като българския, в който такива форми са относително слабо застъпени, т. е. имаме типичен пример за езикова асиметрия. Няколко са примерите, където чрез глаголни форми, участващи в парадигмата на резултативните времена, служат за предаването на въпросните

конструкции. Този преводачески избор позволява съхраняването на неопределеността, безличността и резултативността на предикативните форми.

При предаването на полските деепричастия на български констатираме силна диспропорционалност по отношение на техния брой. Предварителното деепричастие, което отсъства като езикова категория в българския, е налично само 3 пъти. Всъщност можем да отдадем този факт на ограничаването на неговата употреба и в полския език. Сегашното деепричастие присъства със 114 форми в оригинала на Олга Токарчук. Почти всички от тях са преведени чрез деепричастие. Интересни са обаче оставащите 7 ситуации, при които преводачът, извършвайки своя избор, е приложил творчески подход с цел обогатяване на вторичния текст. Така например това е факт в ситуацията, в която той е употребил наречие за предаване на полското сегашно деепричастие: *leżąc gadaliśmy/бъбрехме лежеешком*. Този пример е прекрасна илюстрация как въпреки промяната на категориалната принадлежност на преводния еквивалент все пак обстоятелствеността и семантиката за начин на извършване на действието, носени от изходната лексема, биват съхранени.

В случаите, когато оригиналното деепричастие се предава чрез сегашни деятелни причастия, едновременността на извършващите се действия е успешно пренесена в превода. Образуването на двата типа нелични глаголни форми от основи на несвършени глаголи благоприятства взаимозаменяемостта им.

И предварителното, и сегашното полско деепричастие в няколко примера биват преведени чрез подчинени обстоятелствени изречения. Причината за това вероятно се корени във факта, че и двата типа деепричастия имат едни и същи роли, например, при превода могат да служат като обстоятелствени пояснения, които изясняват начина, времето, целта, причината на действието. Интересът ни беше привлечен от преводаческия избор, който е реализиран посредством един и същ инструментариум, въпреки че в българската езикова система предварителното деепричастие отсъства.

Не на последно място искаме да отбележим, че макар и само в един пример, на полско предварително причастие отговаря българско деепричастие: *zrozumiawszy/разбирайки*. Така предварително приключилото в миналото действие, което е предходно, спрямо момента на говорене в оригиналния пример, бива трансформирано в едновременно на действието, характеризирано от сказуемото във вторичния текст. Вероятно тук миналото полско деепричастие бива пренесено чрез точно тази нелична глаголна форма, за да бъде подчертана актуалността и важността на посоченото от него действие, а именно процеса на разбирането, вече приключило в миналото, спрямо останалите съпровождащи действия в примера.

ТРЕТА ГЛАВА

ПРЕВОД НА БЪЛГАРСКИТЕ ПРИЧАСТИЯ НА ПОЛСКИ ЕЗИК

I. Сегашни деятелни причастия

Предаването им е осъществено винаги чрез същата морфологична форма – *сегашно деятелно причастие*.

II. Минали деятелни причастия

При извършения от нас съпоставителен анализ между цикъла на Йордан Йовков „Старопланински легенди“ и неговия полски превод, ексцерпиряхме общо 96 на брой минали свършени деятелни причастия, за които са установени следните преводни съответствия: 1) *минали деятелни причастия*; 2) *сегашни деятелни причастия*; 3) *минали страдателни причастия*; 4) *деепричастия*; 5) *минали деепричастия*; 6) *съществителни имена*; 7) *прилагателно име*; 8) *израз*; 9) *подчинени определителни изречения*; 10) *пропускане на превод*; 11) *глаголни форми*.

III. Минали страдателни причастия с образуване от преходни глаголи

В анализирания от нас в този научен труд цикъл разкази „Старопланински легенди“ на Йордан Йовков бяха ексцерпирани общо 274 на брой минали страдателни причастия. Установените при тях преводни съответствия са: 1) *минали страдателни причастия*; 2) *сегашно деятелно причастие*; 3) *минало деятелно причастие*; 4) *деепричастие*; 5) *предварително деепричастие*; 6) *прилагателно име*; 7) *съществително име*; 8) *предикативни форми на –но,-то*; 9) *глаголни форми*; 10) *изпуснат превод*; 11) *цялостно преобразуване на фразата*; 12) *израз*; 13) *предложно-именна конструкция*.

IV. Минали страдателни причастия с образуване от непреходни глаголи

145 са миналите страдателни причастия, образувани от преходни и непреходни глаголи, ексцерпирани от българския цикъл разкази. Те са предадени по следните начини: 1) с *минали страдателни причастия*; 2) с *минало деятелно причастие*; 3) със *сегашно деятелно причастие*; 4) със *сегашно деепричастие*; 5) с *наречие*; 6) с *прилагателно име*; 7) с *предварително деепричастие*; 8) със *съществително име*; 9) с *лични глаголни форми в минало време*; 10) с *предложно-именна конструкция*; 11) чрез *цялостно преобразуване на фразата*; 12) чрез *израз*.

V. Резултати от анализа

В настоящия раздел в т. 1 и 2 е представен съответно количествен и качествен анализ на откритите преводни съответствия. В резултат са направени следните изводи.

В сборника от разкази „Старопланински легенди“ на Йордан Йовков **деепричастията** изцяло липсват в повествованието, а сегашните деятелни причастия са само 3 на брой. Отдаваме този факт на периода на създаване на цикъла разкази, както и на езиковите норми, характерни тогава. Споменатите три **сегашни деятелни причастия**, които са налични в анализирания текст, получават абсолютните свои еквиваленти.

Измежду деятелните нелични глаголни форми най-силно застъпени са **миналите деятелни причастия**. Ексцерпиряхме 96 броя, които се характеризират със силно атрибутивна употреба. Относително малко са точните им преводни съответствия – само в около 1/3 от примерите. Това може да се обясни с факта, че категорията на миналите деятелни причастия е силно западнала в съвременния полски език.

Като еквиваленти на изходните минали деятелни с доста голяма употреба са сегашните деятелни причастия. 16 пъти е реализирана такава ситуация. При този тип преводни съответствия във вторичния текст от голямо значение е промяната, която настъпва във вида на глагола. Оригиналните нелични глаголни форми, поради образуването си от свършени глаголи, изразяват резултата от приключилото вече действие. За сметка на това вторият компонент от преводната двойка, поради образуването си от несвършена глаголна основа, се явява маркер на актуално действие, протичащо към момента на говоренето. Така семантиката на завършеност, резултативност от оригинала бива заместена от семантика на неприключеност, процесуалност, едновременност на действието с това, характеризирано от сказуемото в изречението.

В цикъла разкази на Йордан Йовков „Старопланински легенди” миналите страдателни причастия са с най-осезаемо присъствие измежду всички подобни лексеми. Тези причастия значително превъзхождат като брой останалите нелични глаголни форми в двата текста. Освен ярко изразената им резултативност, те са силно адективизирани и лесно участват във всевъзможен тип синтактични отношения – съгласувано или обособено определение, сказуемно определение, именно сказуемо.

Разгледали сме поотделно тези, които са образувани от преходни глаголи, и тези с възможно образуване от непреходни или преходно-непреходни глаголи. И при двата вида страдателни причастия статистиката отбелязва най-голяма честота на абсолютни преводни еквиваленти. При анализирания нелични глаголни форми с образуване от преходно-непреходни глаголи отчитаме употреба на точни съответствия в 95 ситуации от всичките 145.

В българския и полския език образуванията от непреходни глаголи страдателни причастия се адективизират, като изпълняват синтактична функция на съгласувано определение, обособено или необособено. В резултат на това често пъти те се характеризират със засилена атрибутивна употреба. Това е ясно видимо в случаите, когато те са членувани. Характерна за тези причастия е и предикативността. В обособени части на изречението причастията изпълняват полупредикативна функция, те са равнозначни на сказуеми в прости изречения в състава на сложното и затова лесно и често се превеждат именно така. Шест такива ситуации отчитаме при реализиране на преводния процес, в които такива изходни нелични глаголни форми са предадени чрезпрости изречения-глаголи.

При същите такива избори е изправен преводачът, когато избира да предаде миналите страдателни причастия с образуване от преходно-непреходни глаголи посредством различен тип конструкция/израз. Това са най-многобройните български съответствия след абсолютните преводни съответствия. В 20 примера различни конструкции кореспондират на полските нелични глаголни форми. При този тип съответствия често преводачът пристъпва към промяна на залога, понякога и до вида на глагола. Така се търсят варианти за компенсиране на липси на абсолютни точни еквиваленти, както и варианти да се запази въздействието и експресивността на оригинала.

Доста богат се оказва и емпиричният материал по отношение на ексцерпиранията от цикъла разкази „Старопланински легенди” минали страдателни причастия, образувани от преходни глаголи. 274 на брой нелични глаголни форми формират този корпус. Сред тях някак логично, сравнени с другите видове причастия и деепричастия, най-фреквентни се оказват абсолютните им преводни еквиваленти. 184 преводни двойки отговарят на този критерий. И при тези форми, подобно на гореразгледаните минали страдателни причастия с образуване от преходно-непреходни глаголи, изпъква относителната пропорционалност между различните съответствия. Деятелните

причастия измежду тях съставляват сериозна част. 11 сегашни и 8 минали такива форми сформират това число. Миналото и сегашното деепричастие отчитат присъствие в по един пример за всяко от тях. Този тип съответствия рефлектират върху залога, често върху вида и времето на глагола. Така в преведения текст виждаме конструкции като: *със стиснати устни/zaciskając usta; обгърнато/promieniejące*. При така осъществените преводачески избори често се променят и синтактичните отношения между причастието и съществителното, което пояснява.

Предикативните форми, окончавщи на -но, -то в полския оригинал, не са силно застъпени, но все пак заемат място, макар и маргинално, сред употребените нелични глаголни форми. Безподложността, безличността, с която се характеризират, е използвана за авторовите цели. В българския текст отсъстват такива форми. Това се дължи на ограничените възможности за тяхното образуване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението се съдържат основните изводи от анализа на граматичните и лексикални преводни трансформации, настъпили при предаването на причастията и деепричастията между полски и български език.

Отсъствието в българския език на минало (предварително) деепричастие води до предаването му от полски език с други езикови средства – деепричастие и подчинено обстоятелствено изречение. При това са извършени морфологични и синтактични преводни трансформации.

При предаването на полското сегашно деепричастие абсолютен превес има буквалното морфологично съответствие – деепричастието, докато предаването по друг начин (чрез сегашно деятелно причастие, наречие, подчинено обстоятелствено изречение, предложно-именна конструкция) е инцидентно. Като резултат от този процес се наблюдават преводни трансформации на всички нива с малък количествен превес на синтактичните.

Поради това, че в текста на разглежданото българско произведение – „Старопланински легенди“ – нито веднъж не е употребено деепричастие, не могат да се направят изводи относно превода му на полски език.

При полските предикативни форми на -но/-то от текста на „Дом дневен, дом нощен“ само веднъж се наблюдава присъщата на българския език, но неразпространена предикативна форма на -но/-то. В останалите случаи предаването им е много разнообразно и включва минали страдателни причастия, имперфектни глаголни форми в преизказно наклонение, аористни глаголни форми в преизказно наклонение, неопределено лично подчинено изречение, израз, сказуемно определение, страдателно-причастна конструкция. В този процес морфологичните преводни трансформации абсолютно преобладават над синтактичните и словоредните.

В изследвания български текст отсъстват предикативни форми на -но/-то, затова не може да се проследи преводът им на полски..

Преводът на полските минали деятелни причастия е извършен на български в преобладаващия брой случаи чрез минали свършени деятелни причастия. Следващи по употреба за преводни съответствия са миналите страдателни причастия, следвани с голяма разлика от прилагателните имена, сегашните деятелни причастия и сегашните страдателни причастия. Във всички случаи трансформациите са на морфологично ниво.

Българските минали свършени деятелни причастия при превод на полски имат широк спектър от преводни съответствия. Най-голям е броят на избраните за съответствия минали деятелни причастия, близко след тях с еднаква количествена употреба са сегашните деятелни и миналите страдателни причастия. Освен тях са представени сегашни и минали деепричастия, съществителни и прилагателни имена, глаголни форми в сегашно и минало време, има случаи също така на преобразуване на фразата и на изпускане на превода. При това са застъпени предимно морфологичните трансформации, синтактичните ги следват с почти двукратно по-малък брой, от лексикалните немалко са изпусканията. Останалите видове трансформации – словоредни, лексикална добавка и замяна – се наблюдават спорадично.

Сегашните деятелни причастия са многобройни в изследвания полски текст и са вторите по честота на употреба нелични глаголни форми, открити в него. В абсолютното си мнозинство те са преведени на български чрез същите причастия. Другите засвидетелствани възможности за превод са разнообразни, но количествено малобройни – чрез минали страдателни, минали свършени деятелни, сегашни

страдателни причастия, както и чрез прилагателни имена, глаголни форми в перфект и подчинени определителни изречения. При това извършените преводни трансформации са предимно морфологични и няколко синтактични.

В изследвания български текст сегашните деятелни причастия са едва три и те са предадени чрез точните си морфологични съответствия, без да се прибегва до преводни трансформации.

Най-фреквентната нелична глаголна форма, засвидетелствана в полското произведение, са миналите страдателни причастия. В абсолютното си мнозинство те са предадени на български чрез същите причастия. Останалите случаи на превод са разнообразни, но немногобройни на фона на морфологично точните преводни съответствия. Втори по брой на употреба, но с огромна количествена разлика, са българските минали деятелни причастия, следвани от сегашните деятелни и сегашните страдателни причастия, прилагателните и съществителните имена. Инцидентно е засвидетелствано подчинено определително изречение и пропускане на формата при превод. Преобладават морфологичните трансформации, следвани от синтактичните и словоредните. Засвидетелствани са и трите типа лексикални трансформации в немногобройни реализации.

Българският текст също засвидетелства обилна употреба на минали страдателни причастия, които и в него са най-често употребяваната нелична глаголна форма. При предаването им на полски също преобладават с голяма преднина абсолютните преводни съответствия, но се наблюдава и голямо разнообразие в алтернативните начини за превод (още 14 възможни избора при превода на миналите страдателни причастия от преходни глаголи и още 12 преводачески решения относно миналите страдателни причастия от непреходни и преходно-непреходни глаголи). При това извършените трансформации са предимно морфологични и синтактични почти по равно, следвани от лексикалните и словоредните.

По отношение на превода от полски на български прави впечатление, че за предаване на предикативните форми на -но/-то е търсено разнообразие въпреки формалното наличие на такива форми в български. Очевидно формални сходните такива форми в полски и български се различават смислово и прагматично.

Впечатлява също честата употреба на деепричастие за предаване на полското сегашно деепричастие. Противно на предписанията на българската нормативна стилистика, която препоръчва избягването на деепричастие като книжна и утежняваща стила форма, неприсъща на разговорния език, често наблюдаваме спонтанен избор на деепричастие от преводача, чието езиково съзнание явно не му налага въздържане от това езиково средство. При това текстът на превода не страда от художествена непълноценност. Деепричастието е избрано и при превод на оскъдно засвидетелстваното полско предварително деепричастие, като съотнасянето му с тези форми от изходния текст е еднозначно и с тяхното предаване употребата му в преводния текст се изчерпва. Заслужава да се отбележи и активната употреба на сегашното деятелно причастие в българския превод за точно преводно съответствие на полското сегашно деятелно причастие.

Тези факти са особено значими на фона на практически пълното отсъствие на тези три нелични глаголни форми в Йовковия текст (форми на -но/-то не са засвидетелствани изобщо, а сегашното деятелно причастие присъства символично). Очевидно е силното активизиране на употребата на деепричастието и сегашното деятелно причастие в българския език през близо 100-годишния интервал, който дели „Старопланински легенди“ от превода на „Дом дневен, дом нощен“.

Във връзка с превода от български на полски се забелязва, че и в двата езика, и особено в полски, миналото деятелно причастие е подложено на силна адективизация.

Заради това съвременните полски езиковеди вече не го обособяват като отделна нелична глаголна категория. Все пак наблюдаваме как в редица случаи българското минало деятелно причастие е предадено с полско такова. Най-вероятно това е възможно именно благодарение на тази адекватизация, съчетана с недокрай загубената етимологична семантика на този девербатив.

Най-активно функциониращите в системите и на двата езика са миналите страдателни причастия и сегашните деятелни причастия (по отношение на вторите в българския език това става ясно от активното им използване като преводни съответствия на полските едноименни причастия). Именно при най-фреквентните нелични глаголни форми, дори когато те са налични и в двата езика, се наблюдава и най-голямо разнообразие при предаването им. Като цяло изпъква тенденцията да се търсят абсолютни преводни съответствия при всички възможни видове нелични девербативи и в двата превода.

На фона на така очертаното състояние като най-разпространени преводни трансформации изпъкват граматичните и по-специално морфологичните, които се състоят в замяна на дадена причастна или деепричастна форма с дума, отнасяща се към друга част на речта. Синтактичните трансформации се изразяват чрез замяна с подчинено изречение, с израз, с предложно-именна конструкция или обособяване. Най-слабо застъпени са словоредните. Сред лексикалните трансформации най-честата е замяната, следвана от добавката и изпускането, което е по-забележимо в превода на полски.

В работата си се натъкнахме и на един вид лексикално-граматично преобразуване, което функционира на ниво словосъчетание. Опирайки се на класификацията на С. Г. Бархударов, сме го нарекли *комплексна трансформация*.

СПРАВКА

ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- ексцерпиране, обработка, систематизиране и анализ на значителен обем причастия и деепричастия и техните преводни съответствия в полски и български език;
- установяване на семантична, морфологична и синтактична съотносимост и взаимозаменяемост между отделните видове причастия и деепричастия в полски и български език чрез комплексен анализ на взаимните им преводни съответствия;
- установяване на определени състояния и тенденции на развитие в системата на причастията и деепричастията в съвременния полски и български език, извършено въз основа на количествен, качествен, сравнително-съпоставителен и функционален анализ на тези нелични глаголни форми при взаимния им превод;
- установяване и класифициране на трансформациите, настъпващи при реализирането на преводния процес;
- актуализиран прочит на класификацията на Искра Ликоманова на преводните трансформации и допълването ѝ с комплексната, лексико-граматическа трансформация, заимствана от терминологията на С. Г. Бархударов.

СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ
НА ГАЛИНА СТОЯНОВА КРЪСТЕВА

1. За преводните съответствия и синтактичните роли на миналите страдателни причастия при превода от полски на български език. Доклад на Първа обща конференция на докторантите по социални и хуманитарни науки –В: Докторантски изследвания в социалните и хуманитарни науки, Т. 1, Традиции и новаторство. София, Изток-запад, 2014.

2. Сегашното деятелно причастие и преводът му от полски на български език. – В: Сборник от юбилейната Десета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2014.

3. Деепричастието при превода от полски на български език. Преводни съответствия. – В: Докторантски сборник „Традиции и новаторство. Традиционни и нови подходи в изследванията. в социалните и хуманитарните науки”, Т. 2, Издателство „Изток–Запад“, София, 2015.

4. Предикативни форми на -но/-то при превода от полски на български език. Преводни съответствия. Трета национална конференция „Наследството на лингвистиката в българската литературна теория“, СУ „Св. Климент Охридски“, 27–28 ноември 2014 г. (под печат).